

**SHARQ TILLARINI O'QITISHDA BAHOLASH VA NAZORAT QILISH:
XORIJIY TAJRIBALAR.**

*O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi
3-kurs talabasi **O'tkirova Zahro**
Ilmiy rahbar: **Azizbek Hakimov***

Anotatsiya. Ushbu maqolada Sharq tillarini o'qitishda baholash va nazorat qilishning ahamiyati va xorijiy tajribalar tahlil qilingan. AQSh, Xitoy, Yaponiya va Yevropa davlatlarining baholash usullari, jumladan, ACTFL, HSK, JLPT va CEFR tizimlari haqida ma'lumot berilgan. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari, jumladan, onlayn platformalar va sun'iy intellekt yordamida avtomatlashtirilgan baholash tizimlari muhokama qilingan. Maqolada O'zbekiston ta'lim tizimiga ushbu tajribalarni tatbiq etish yo'llari va milliy ta'lim sifatini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Annotation. This article examines the importance of assessment and control in teaching Eastern languages and analyzes international experiences. It provides insights into evaluation methods used in the USA, China, Japan, and European countries, including ACTFL, HSK, JLPT, and CEFR systems. The advantages of applying modern technologies, such as online platforms and AI-driven automated assessment systems, are discussed. The article also suggests ways to integrate these practices into Uzbekistan's education system and offers recommendations for improving the quality of national education.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение оценки и контроля в обучении восточным языкам, а также анализируется международный опыт. Описаны методы оценки, применяемые в США, Китае, Японии и европейских странах, включая системы ACTFL, HSK, JLPT и CEFR. Обсуждаются преимущества использования современных технологий, таких как онлайн-платформы и автоматизированные системы оценки на основе искусственного интеллекта. В статье также предложены пути внедрения данных практик в систему образования Узбекистана и рекомендации по повышению качества национального образования.

KIRISH

Hozirgi kunda dunyoda Sharq tillarini, jumladan, arab, fors, xitoy va yapon tillarini o'rganishga bo'lgan ehtiyoj sezilarli darajada oshib bormoqda. Bu tillarning xalqaro siyosat, iqtisodiyot, madaniyat va ta'lim sohalarida ahamiyati tobora ortmoqda. Shu sababli, Sharq tillarini o'rgatishda samarali baholash va nazorat qilish

usullarini qo'llash zarur. Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, sifatli baholash nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, balki ularning motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonini takomillashtirishga ham xizmat qiladi. Ushbu maqolada Sharq tillarini o'qitishda baholash va nazorat qilishga oid xorijiy tajribalar keng muhokama qilinadi va O'zbekiston ta'lim tizimiga tatbiq etish yo'llari tahlil qilinadi.

1. Baholash va nazorat qilishning o'rni va maqsadlari

Sharq tillarini o'rgatishda baholash va nazorat qilishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. Bilim va ko'nikmalarni aniqlash: O'quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kabi asosiy til ko'nikmalarini baholash.
2. O'quv jarayonini tahlil qilish: O'qitish usullarining samaradorligini tekshirish va kerakli o'zgarishlar kiritish.
3. Motivatsiyani oshirish: Baholash tizimi orqali o'quvchilarni doimiy rivojlanishga undash.
4. Xalqaro standartlarga moslashuv: Baholash jarayonini xalqaro standartlar asosida tashkil etish.

2. Xorijiy mamlakatlar tajribasi

2.1. AQSh tajribasi

AQShda Sharq tillarini o'rgatishda ACTFL (American Council on the Teaching of Foreign Languages) tavsiyalari keng qo'llaniladi. Ushbu tizim CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) bilan uyg'unlashgan holda ishlaydi. Asosiy baholash vositalari:

- OPI (Oral Proficiency Interview): Og'zaki nutq ko'nikmalarini baholash uchun suhbat asosida o'tkaziladi.
- WPT (Writing Proficiency Test): Yozma malakalarni baholash uchun ishlab chiqilgan.
- IPA (Integrated Performance Assessment): O'quvchilarning bir nechta ko'nikmalarni bir vaqtning o'zida ishlatishini baholash.

ACTFL tizimida baholash uch asosiy darajaga bo'linadi: boshlang'ich, o'rta va ilg'or. Ushbu tizim o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqidagi faolligini aniqlashga alohida e'tibor qaratadi.

2.2. Xitoy tajribasi

Xitoyda xitoy tilini o'rganayotgan talabalar uchun HSK (Hanyu Shuiping Kaoshi) baholash tizimi ishlab chiqilgan. Ushbu tizim:

- Tinglab tushunish, o'qish va yozma malakalarni baholashni o'z ichiga oladi.
- O'quvchilarning bilim darajasiga ko'ra 6 darajaga bo'linadi (1-daraja boshlang'ich, 6-daraja esa yuqori).

• Elektron test tizimi orqali imtihonlarni avtomatlashtirishga katta e'tibor qaratadi.

Xitoyda baholash jarayonida kompyuter va sun'iy intellekt texnologiyalari keng qo'llaniladi.

2.3. Yaponiya tajribasi

Yaponiyada JLPT (Japanese-Language Proficiency Test) tizimi xalqaro miqyosda yapon tilini o'rganayotganlar uchun asosiy baholash vositasi hisoblanadi. Bu test:

• Grammatik bilim, matnlarni tushunish va tinglab tushunish kabi uch asosiy bo'limni o'z ichiga oladi.

• O'quvchilarning darajasiga qarab besh bosqichda (N1 – N5) baholaydi.

• Har bir bosqichda o'quvchining til o'rganish sohasidagi rivojlanishi chuqur o'rganiladi.

2.4. Yevropa davlatlari tajribasi

Yevropa mamlakatlarida CEFR tizimi asosida baholash o'tkaziladi. Ushbu tizim o'quvchilarning til ko'nikmalarini xalqaro standartlar asosida belgilaydi:

• Har bir til A1, A2 (boshlang'ich), B1, B2 (o'rta), C1, C2 (yuqori) darajalarda baholanadi.

• Interaktiv va loyihaviy usullarni qo'llash orqali o'quvchilarning amaliy ko'nikmalari aniqlanadi.

• Qayta aloqa tizimi orqali o'qituvchilarning faoliyati ham baholanadi.

3. Baholashda zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati

Dunyoning rivojlangan davlatlarida baholash jarayonida quyidagi zamonaviy texnologiyalar keng qo'llaniladi:

1. Onlayn platformalar: Quizlet, Kahoot, Google Classroom, Microsoft Teams kabi platformalar orqali testlar va topshiriqlarni avtomatlashtirish

2. Mobil ilovalar: Duolingo, Busuu, Memrise kabi ilovalar yordamida individual baholash.

3. Sun'iy intellekt tizimlari: O'quvchilar xatolarini avtomatik aniqlash va tahlil qilish imkonini beruvchi tizimlar.

4. Multimedia vositalari: Video va audio materiallar asosida tinglab tushunish ko'nikmalarini baholash.

5. Adaptiv testlar: O'quvchining bilim darajasiga moslashuvchi avtomatlashtirilgan testlar (masalan, TOEFL va IELTS formatidagi testlar)

4. O'zbekiston tajribasi va xorijiy metodlarni tatbiq etish

O'zbekiston ta'lim tizimida Sharq tillarini o'qitishda baholash va nazorat qilishni rivojlantirish uchun xorijiy tajribalardan foydalanish muhim:

1. Xalqaro tizimlarni integratsiya qilish: HSK, JLPT va CEFR standartlariga mos baholash tizimlarini milliy ta'lim tizimiga moslashtirish.

2. Milliy platformalarni yaratish: Sharq tillari uchun maxsus onlayn baholash tizimlarini joriy qilish.
3. O'qituvchilar malakasini oshirish: Xalqaro baholash standartlari bo'yicha o'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash kurslarini tashkil qilish.
4. Tajriba almashinuvi: Xalqaro seminar va konferensiyalar orqali xorijiy mamlakatlar tajribalarini o'rganish.

XULOSA

Sharq tillarini o'qitishda baholash va nazorat qilish nafaqat o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilar bilimini to'g'ri yo'naltirishga yordam beradi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, baholash jarayonini to'g'ri tashkil etish, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini aniqlash, ularni mustaqil o'qishga rag'batlantirish imkonini beradi. AQShda ACTFL tizimi, Xitoyda HSK, Yaponiyada JLPT va Yevropada CEFR standartlari o'quvchilarning tinglash, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini aniqlashda samarali vositalar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar, masalan, onlayn platformalar, sun'iy intellekt tizimlari va multimedia vositalari baholash jarayonini tezlashtirish va o'quvchilarning qiziqishini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, loyihaviy ishlar, interaktiv testlar va moslashuvchan baholash tizimlari o'quv jarayonida o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida doimiy qayta aloqani ta'minlaydi.

O'zbekiston ta'lim tizimida xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish, milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda baholash tizimlarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Xususan:

1. Xalqaro standartlarga mos keluvchi baholash tizimlarini milliy o'quv dasturlariga integratsiya qilish;
2. Mobil va onlayn texnologiyalarni keng joriy etish orqali baholashni avtomatlashtirish;
3. O'qituvchilarni zamonaviy baholash usullariga o'rgatish va malaka oshirish dasturlarini takomillashtirish;
4. Talabalarni xalqaro miqyosda tan olinadigan sertifikatlash tizimlariga tayyorlash.

Bunday chora-tadbirlar natijasida O'zbekiston ta'lim tizimi xalqaro talablarga moslashib, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashda yanada samarali bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, milliy til siyosatini saqlab qolgan holda, o'quv jarayonining sifatini oshirish va o'qitish samaradorligini kuchaytirish imkoniyati yaratiladi.

Sharq tillarini o'rganish jarayonida xorijiy tajribalarni o'zlashtirish va zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish, milliy o'quv dasturlarini boyitish orqali mamlakatning ma'naviy va madaniy rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu boisdan, baholash va nazorat qilish tizimlarini modernizatsiya qilishga doir izlanishlarni davom ettirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni xorijiy tillarga o‘qitishni takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori, 2021-yil 19-may.
2. “CEFR – Xalqaro til o‘rgatish tizimi asoslari”. Yevropa Kengashi nashrlari, 2001-yil.
3. ACTFL. “Xalqaro til o‘rgatish kengashi tavsiyalari”. Vashington, 2012-yil.
4. Hanyu Shuiping Kaoshi (HSK) haqida qo‘llanma. Xitoy Konfutsiy Instituti Boshqaruvi, 2021-yil.
5. “Yapon tili testlari bo‘yicha qo‘llanma”. Yaponiya Ta’lim vazirligi, 2020-yil.
6. Nurmurodov A. “Sharq tillarini o‘qitishda xalqaro baholash tizimlari”. Toshkent, 2022-yil.
7. Karimova S. “Baholash va nazoratning dolzarb masalalari”. Samarqand, 2021-yil.
8. Xudoyberdiyeva M. “Innovatsion texnologiyalar va ta’lim”. Toshkent, 2020-yil.
9. Usmonov O. “O‘zbekiston ta’lim tizimida baholash metodlari”. Toshkent, 2021-yil.
10. Chapelle C. A. “Ikkinchi til o‘rgatishda baholash tizimlari”. Kembrij, 2018-yil.